

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

1 oktober 2016

Kära systrar och bröder,

I dagarna är det 25 år sedan jag första gången tog tåget till Rättvik och S:t Davidsgården. Jag hade anmält mig till min första retreat. Jag minns den väl. Så som man gör med det mesta som markerat inledningen till ett nytt skede i livet, även om lång tid har passerat sedan händelsen. Retreaten leddes av prästen och fotografen Lars Ekblad. Han gjorde intryck. Jag kan ännu se framför mig med vilken omsorg han dukade altaret i mässan och rengjorde kärlen när måltiden avslutades. Vi var inte många som deltog i retreaten, kanske åtta personer. Prästen Lars vägledningar, vi satt i brasrummet innanför matsalen, var korta, sällan mer än 8-10 minuter. Men jag kommer ihåg några av dem ännu. De var ögonöppnande. Väsentliga. Avklarnade.

Jag är nog inte ensam om att minnas min första retreat. En retreat i fullständig tystnad, vilande i en 1500 år gammal benediktinsk rytm, är för de flesta något så annorlunda att man minns när man var med om det första gången. Återvänder man blir man med tiden både beroende och hemmastadd. I tystnaden. I rytmen. I tideböerna och den dagliga mässan. Hemmastadd, men aldrig färdig. Här är en av retreatens antinomier: den är helt förutsägbar till sin yttre form, men lika omöjlig att förutsäga till sin inre gestalt. Retreaten kan leda mig vart som helst – utom dit jag först planerat att gå. Alla som varit på retreat ett antal gånger kan retreatens yttre "väg". Men väl inne i retreaten är vägen väglös.

Tystnaden är avgörande. Den tystnad som inte hackas sönder av ovidkommande information, inte plötsligt avblåses mitt under en retreat för en "trivsam samtalsstund". Man går in i tystnaden den första kvällen, och lämnar inte tystnaden förrän retreaten är över. På Bjärka-Säby är de retreaten som erbjuds alltid i obruten tystnad. Personligen har jag aldrig förstått den typ av pseudoretreat där "pratövningar" läggs in i programmet. Det sägs ibland att det görs för att alla inte "klarar av" tystnaden. Efter tjugo års erfarenhet av retreaten vågar jag påstå att det är en myt. Det visar sig ofta att de som varit mest osäkra över hur de skulle "klara" tystnaden, eller som i sin vardag lever med mycket ljud och brus omkring sig, ofta är de som allra mest uppskattar och låter sig sugas in i tystnaden.

Ingen kommenderas till retreat. Förhoppningsvis. Det är inte en form som är gjord för att lägga in som ett slags obligatorium i en kurs eller liknande. När det kommer till något som gör så radikalt anspråk på mitt inre liv, ligger det i sakens natur att jag själv måste göra valet att åka på retreat. När vi väl gör det upptäcker vi vilken nåd tystnaden är. Kanske inte omedelbart. Men efter en tid. Det "trivsamma småpratet" kan vara en välsignelse, men inte i retreaten. Här måste människan få vara ostörd i sitt sökande efter *nepsis*: vaksamhet, klarsyn, nykterhet. För att kunna bevara den inre stillheten mitt i bruset, som Dag Hammarskjöld säger, behöver man först ha funnit *hesychia*, tystnaden.

Därför är gruppretreater knappast att rekommendera. Med ett arbetslag eller en bönegrupp kan man gärna åka iväg på dagar av bön, samtal och bibelstudier. Visst kan man även vid sådana tillfällen lägga in något av retreatens inslag, så som tid för tystnad. Men det är inte detsamma som en retreat, och därför är det klokt att reservera ordet *retreat* eller *reträtt* för just det som namnet kommit att representera i den andliga traditionen. Personligen avråder jag par, även nära vänner, från att åka på retreat tillsammans. Retreaten är en djupt personlig erfarenhet, en solitär resa som distraheras om jag då och då behöver kasta sidoblickar på min vän eller partner och fundera över "hur upplevde hon det där?" eller "Vad tänker han på nu?" Det är en plats och en tid där jag under några koncentrerade dagar övar mig att säga med ökenfäderna: "Bara Gud och jag finns i världen." När en människa börjar förstå innebörden i de orden kan helt nya vägar till liv i gemenskap öppna sig. Retreaten är plats där vi långsamt lär oss på vilket sätt distans och förening, frihet och kärlek, förhåller sig till varandra. Hur de förutsätter och förstärker varandra.

***

Är jag inte väl kategorisk nu? Kan man ändå inte tänka sig ett slags mellanformer, som brygger in i den mer konsekventa retreaten? Som att åka på retreat som familj till exempel?

Jag skriver dessa rader under en vistelse på utesägligt vackra Lia gård i Norge, en plats som visat att det går. Lia är kanske mest känd just för sina unika familjerecuperer som hållits här, främst under somrarna i flera decennier. Det är alltså inget nytt experiment. Men här erbjuds även traditionella ignatianska recuperer i tystnad, liksom temarecuperer. Jag befinner mig här när hösten på allvar är på väg att göra sitt inträde, både för att leda retreat och för egna retreatdagar. Under fyrtio år har på denna plats Norges i dag ledande retreatgård byggts upp av två lekmän i den norska kyrkan, Ingeborg och Sigmund Bø. Platsen ligger i Rendalen ungefär mitt emellan Oslo och Trondheim, en av de gamla pilgrimslederna till Nidaros passerar förbi i närheten. Det är ett karaktäristiskt norskt landskap. En djup, fjordliknande sjö, omges av berg och skogar med de högre fjälltopparna synliga några mil bort. Från mitt rum avtecknar sig ett hänförande panorama. Det är episkt.

Gården Lia har en gammal historia, men blev en ödegård i samband med digerdöden, den fatala pesten på 1300-talet. Först tvåhundra år senare befolkades den och byggdes upp igen, på höjden ovanför Storsjön. I flera hundra år var den bebodd av enkla människor som odlade jorden, ägnade sig åt djurskötsel och bjöd på husrum och en bit mat när människor passerade förbi på sina vandringar. Så kom immigrationen vid 1800-talets mitt, och gården var nära att bli öde på nytt, men köptes av bonden Petter Sjølie. Ett av hans barnbarn, Margit, kom med tiden att ha Lia som sommarställe. Hon var mormor till Ingeborg Bø, som kom hit första gången redan som barn. Det är en lång historia hur hon först träffade Sigmund, snickargeni och autodidakt arkitekt, och hur de efter ett par år i Afrika som nygifta, kom att flytta hit. Resten kan man ta del av i den vackra boken om Lia gård, *Raus Rasteplass*, skriven av Anne Margrethe Mandt med bilder av Håkan Berg.

***

Något av det mest spännande med Lia gård är arkitekturen. Här finns de gamla husen, som under den första tiden iordningsställdes för retreat. Men när det i början av 1990-talet blev allt trängre började tankarna på ett nybygge ta form. Sigmund Bø kontaktade arkitekten Einar Lunde. Han åtog sig uppdraget och ritade en anläggning som tog andan ur de flesta som såg skisserna. Einar Lunde tänkte kloster. Kyrka, kapitelsal för undervisning, bibliotek, en huvudbyggnad med refektorium – matsal – rekreationsrum och celler för gästerna klättrande upp på berget. Allt byggt i ett stycke, i kvadratisk form, med en stor innerträdgård, ett Eden, precis som de traditionella klosterträdgårdarna. I längan där retreatgästerna bor har varje etage en uteplats med vilstol. Allra längst upp i byggnaden är en liten lägenhet placerad för retreatledaren med stora panoramafönster och hänförande utsikt över dalen och sjön!

Det är denna klosterliknande anläggning som i dag går under namnet *Nylia*. Jag har bott här flera gånger i samband med besök de senaste tio åren, och vidhåller att det är något av det märkligaste, vackraste och mest gripande jag upplevt i arkitektonisk väg i en retreatmiljö i norra Europa. Förebilden finns i ett sydfranskt kloster.

Men när spaden sattes i jorden för detta projekt, den 15 juni 1994, "var det ingen som anade hur vanvettigt detta egentligen var", skriver Anne Margrethe Mandt i boken om Lia. Det skulle bli långt mer krävande än Sigmund kunnat föreställa sig, och det fanns dagar när man var på gränsen till att ge upp. Men som Sigmund Bø uttrycker det: "Om man säger att man har ett kall, har man egentligen inget val." Han berättar att han ibland har funderat över drivkraften till allt detta. "Vad var Guds vilja och plan? Vad var Guds galenskap och vad var min egen galenskap?" Men han tillägger: "Något av drivkraften har varit en önskan att få uppleva Guds storhet och trofasthet." Projektet att bygga Nylia tog åtta år, år under vilka både ekonomi och arbetskraft ibland hängde på sköra trådar. Den 31 augusti 2002 invigdes det av en biskop i den norska kyrkan, en katolsk präst, en metodistpräst, en missionsförbundspastor, en pingstpastor, en frälsningssoldat, en ortodox präst och en representant för EFS i Sverige.

Men därmed var Sigmund Bø inte, som man kunde tro, färdig med att bygga. Jag deltog själv tillsammans med fader Johannes från den ortodoxa kyrkan i Norge, i invigningen av ett litet ortodoxt kapell 2010. Det hade byggts i skogen ett par kilometer från Lia. En helig plats att söka sig till för att be Jesusbönen eller i tungor. Med en vacker kupol i koppar och ikoner målade av Ossama Mossleh från Damaskus. I denna ekumeniska miljö står det som en viktig påminnelse om gemenskapen med den ortodoxa och inte minst den hårt prövade orientaliska traditionen i den syriska kyrkan.

Och så det senaste projektet! För några år sedan började tankar växa hos Sigmund om att även bygga en stavkyrka på platsen. Nu står den nästan klar, och uppriktigt sagt, jag hade svårt att tro mina ögon när jag såg den första gången häromdagen. Sveriges enda stavkyrka, Hedared mellan Borås och Alingsås, är en pygmékyrka i jämförelse. En jättelik helgedom reser sig i vildmarken och blickar ned från höjden mot den väldiga sjön, långt från allfarvägarna och människorna. Som ett tecken. Och samtidigt finns ytterligare ett antal mindre kapell utspridda i skogen, eller vid sjön, kring Lia gård. Också detta en gammal klostertanke: rikedomerna med flera kapell och kyrkor i ett kloster eller på en retreatgård. De möter olika behov. Här kan människor från olika traditioner, och med skilda temperament, finna det heliga rum som just för dem blir himlens port.

I vår kommunitets regel heter det:

En kontemplativ livshållning, formad av eukaristin, de gemensamma tidebönera, Jesusbönen och den inre kammarens stilla bön, är ryggraden i kommunitetens spiritualitet. Den regelbundna personliga retreaten är därför ett av kommunitetens viktigaste särmerken.

Som medlemmar i Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby avger vi ett löfte som innebär att vi bland annat förpliktar oss att delta i *en årlig retreat*. Jag får ibland frågan vad för slags retreat det bör vara. Hur lång? Var ska den hållas? Om detta säger regeln ingenting, vilket är helt avsiktligt. Jag har här delat en del tankar om retreatens karaktär, hur den har vissa viktiga grunddrag, men sedan kan den se väldigt olika ut. Naturligtvis är det inte så att den årliga retreaten för oss som tillhör kommuniteten nödvändigtvis måste ske på Nya Slottet. Att det är naturligt för många, eftersom det just är relationen till Bjärka-Säby som varit vägen in i retreaten, är en annan sak. För den som däremot mer eller mindre dagligen vistas på Nya Slottet behöver den personliga retreaten förläggas till en annan plats, så att den också får vara det mellanrum till vardagen som retreaten ska vara.

Regeln säger alltså inget om *var* och *hur*, bara *att* vi praktiserar årlig retreat. Inte heller behöver den alltid ske i organiserad form, även om det har många fördelar. Någon väljer att boka in några dagar eller en vecka på ett kloster, just med avsikten att få möjlighet till egen retreat. Och finner där en andlig fader eller moder att samtala med. Visst kan det ibland även fungera att dra sig tillbaka helt ensam i en stuga i skogen eller vid havet, men rådet brukar vara att inte börja där. Den som har erfarenhet av ett antal retreator vet hur viktigt det är när man drar sig tillbaka ensam, att man är noga med en tydlig dagsrytm så att inte tid, behov och sysslor flyter ihop eller sker allteftersom det faller sig. Då flyr snart friden och rastlösheten tenderar att ta över.

Som preses för kommuniteten vill jag uppmuntra till att vi värnar en mångfald också i vår retreatpraxis. En retreat kan se ut på olika sätt och ha varierande längd. Den ignatianska retreaten har för en del blivit en livsviktig och återkommande del av vandringen. Men den passar inte alla. En vecka i en klostercell på Mariavall är ett himmelrike för någon, men långt ifrån för alla. För någon har den enskilda retreaten i Bjärka-Säby blivit en återkommande erfarenhet som man inte vill vara utan. Man smyger omkring i slottet, intar sina måltider i den tysta matsalen i Slottsannexet, vilar i tidebönera men behöver inte trängas med andra retreatdeltagare utan kan ofta få ha slottet nästan för sig själv. Numera finns dessutom, i vårt eget sammanhang, Antoniosgården på Kållandsö för enskilda retreator i mindre skala. Ännu finns endast två gästrum på gården, men redan det kapell som finns i dag är överväldigande genom sina mäktiga ikoner, och framför allt erbjuder miljön en stillhet som snart går en i blodet. För den som önskar en något mer eremitliknande retreat är Antoniosgården en förnämlig möjlighet.

***

Som kommunitetens medlemmar och noviser vet, men kanske inte alla nytillkomna vänner, är våra retreator annonserade dels i varje nummer av tidskriften Pilgrim, dels på tidskriftens hemsida. Där framgår när en retreat är fullbokad. Skulle det vara så kan man givetvis be att få stå på en kölista, ett och annat återbud kan ofta komma, men säkrare är givetvis att pröva någon av de andra retreaterna.

Vi har under senare tid anlitat några nya, mycket erfarna retreatledare, som jag gärna vill presentera lite mer ingående och uppmuntra oss att bekanta oss med i retreatens sammanhang. En av dem är prästen Carl Sjögren, tidigare en mycket uppskattad kyrkoherde i Ulricehamn i många år, och sedan ett par år tillbaka domprost i Skara. Carl Sjögren har lett årliga retreatter på S:t Davidsgården sedan 1980-talet, och är alltså en av vårt lands mest erfarna retreatledare. En äldre generation minns hans far, den legendariske prästen Per-Olof Sjögren, domprost i Göteborg i många år och en förgrundsgestalt i den liturgiska förnyelsen i Svenska kyrkan, författare till en rad böcker om bön som fortfarande efterfrågas. Personligen gläder jag mig mycket över att Carl Sjögren gett löfte om att leda årliga retreatter hos oss, med sin värme och inspirerande undervisning kommer han att bli en stor tillgång i vårt retreatarbete.

Bland våra nya retreatledare finns också Ellen Merete Finnseth. Hon är en aktiv lekman i den norska kyrkan, med stor erfarenhet av själavård och andlig vägledning. Hennes böcker har lästs och värdesatts av många. På svenska har boken *Mörkersyn – en vandring med Job* utkommit och hon har de senaste åren även varit återkommande skribent i tidskriften Pilgrim. Ellen Merete har vistats mycket på Nya Slottet under en rad år, inte minst under perioder av skrivande, och är därför väl hemmastadd i miljön. Med sin lågmälda skärpa har hennes vägledningar varit till stor hjälp för dem som deltagit.

Våra övriga regelbundna retreatledare har många av er mött och de behöver här ingen närmare presentation, så som Liselotte J Andersson, Britta Hermansson, Stig Petrone och Susanne Carlsson och hennes team i de ignatianska retreaterna. Bland kommunitetens vänner och mentorer finns också den kanske mest erfarna nu levande retreatledaren i Skandinavien, Grethe Livbjerg, även mångårig vän och medarbetare till Wilfrid Stinissen på Karmelgården i Norraby. Jag kan avslöja att hon just nu skriver på en bok om retreatrörelsens historia i Norden, en spännande volym att se fram emot! Grethe Livbjergs ytterst tänkvärda artikel i senaste numret av Pilgrim, om gåvan att skilja mellan andar, rör vid själva nerven i vår retreatterfarenhet: att urskilja Guds röst och väg.

För egen del räknar jag med att fortsätta leda retreatter på Nya Slottet även om jag med tiden tar ett steg tillbaka som föreståndare för kommuniteten. Som retreatledare kan man givetvis inte tillgodoräkna sig de retreatter man leder som "egna" retreatter, men min erfarenhet är att knappast någon form jag arbetat med är så vilsam som retreaten. Här är retreatledaren inte i centrum, vilket gör att vi egentligen borde lägga mindre vikt vid vem som leder retreaten, utan tyngdpunkten utgörs av det egna inre samtalet, med mig själv och med Gud.

Med detta brev hoppas jag också ha gett oss inspiration att i god tid börja planera för nästa års retreat. Ju tidigare vi lägger in den i vår kalender, desto mer har vi att se fram emot!

Er tillgivne,

